

I LATINAMERIKA ÄR KNARKET EN FRÅGA OM DEMOKRATI

I Sverige handlar det om att få ungdomar att inte prova droger. I Latinamerika handlar samma fråga om att rädda rättsstaten, ekonomin och demokratin. Och om mord. Massor av mord.

Av **Erik Jennische**
Frilansskribent
Foto: *Weng Xinyang / Xinhua Press / Corbis*

S

EDAN 1980 HAR mer än en miljon människor mördats i Brasilien. Mordfrekvensen fördubblades fram till 1996 i takt med att Brasilien utvecklades till ett allt viktigare transitland för kokain från Colombia, och har sedan dess legat stabilt. Mord på ungdomar mellan 15 och 24 år stod för hela ökningen.

– Den 9 oktober förra året sköt de min syster.

Washington Luis B Alves sitter i motljuset från fönstret mot gatan i kulturhuset för ungdomar i Sobradinho II, den fattiga delen av Sobradinho, 20 minuter utanför Brasília. En våning ner dansar man hiphop och capoeira. På andra sidan gatan ligger en skola med en tre meter hög betongmur runt. Det är inte så att hans röst spricker, eller att ögonen tåras. Men kroppen och ansiktet stelnar till i ett allvar som får mig att krypa ihop inombords.

– Hon försökte få sonen att lämna droger-nas värld, men det slutade med att hon själv fastnade där.

När sonen var skyldig langarna 300 kronor och inte kunde betala, tyckte langarna att det var nog. Modern eller sonen skulle betala med livet.

– Tre gånger försökte de. Den fjärde väntade de utanför huset tills hon gick ut, spärrade av gatan med en bil och sköt henne. När hon låg ned, gick de fram och sköt henne två gånger till i huvudet.

DET SENASTE DECENNIETS insatser mot våldet och narkotikahandeln i Rio de Janeiro och São Paulo har lett till att antalet mord där minskat med 50 respektive 75 procent. Problemet är att åtgärderna mest föser narkotikahandeln och våldet vidare. För samtidigt har det ökat lika snabbt på landsbygden, och i de fattiga städerna i nordöst. Det är nu hamnstaden Maceió som tagit över crackhandeln. Där mördades förra året 135 personer per hundra tusen invånare och år, vilket gjorde staden till världens tredje mordtätaste. I Sverige är det ett mord per hundra tusen.

Mönstret är detsamma i hela Latinamerika. Våldet flyttar sig

LANGARNA STÅR VID SKOLAN OCH LOCKAR 12-ÅRINGAR ATT PRÖVA. SNART FASTNAR DE OCH TVINGAS BÖRJA SÄLJA.

efter narkotikahandeln. På sistone är det Mexico som uppmärksammas mest. Sedan 2006 har 50 000 personer dött i ett allas krig mot alla mellan narkotikamaffior, polisen och armén. Narkotikahandeln och våldet har sedan pressats söderut till Centralamerika och Karibien.

När jag bläddrar i tabellerna från

FN:s *Global Study on Homicide 2011* försvinner människoliven helt i siffrorna. Sista året man räknade begicks det lika många mord i Italien, Spanien, Frankrike och Tyskland tillsammans, 2 518 stycken, som i lilla Dominikanska Republiken med ungefär lika många invånare som Sverige, 2 472. Och det var ändå inte hälften av antalet mord i Guatemala, 5 960.

Men det är inte så att annan kriminalitet är mycket värre i Centralamerika än i Latinamerika generellt. Enligt en rapport från Världsbanken är det antalet mord som sticker ut, och de är koncentrerade till de områden som polis och militär gör stora narkotikabeslag i.

Enligt samma rapport får våldet också allvarliga konsekvenser för regionens ekonomi. Kostnaderna för våldet och kriminaliteten i norra Centralamerika – El Salvador, Guatemala och Honduras – är mellan åtta och elva procent av BNP. Företagens kostnader för säkerhet och förluster på grund av kriminaliteten är dubbelt så höga som i resten av Latinamerika, och det är en av de allra största bromsarna på produktiviteten.

Rapporten refererar till en undersökning från 2006 som beräknade att en tioprocentig minskning av mordfrekvensen då skulle ha lett till tillväxt av BNP på mellan 0,7 och en procent, och sedan dess har våldet alltså ökat.

– **I BRASILIEN** är våldet en epidemi, den tredje vanligaste dödsorsaken efter hjärt- och kärlsjukdomar och cancer, berättar **Valéria de Velasco** på enheten för våldsoffer på Brasiliens justitiesekretariat, som är inrymt i Brasiliens nedlagda järnvägsstation. Tillsammans med en handfull kolleger arbetar hon med att ge juridiskt stöd till våldsoffer. Enheten har ytterligare några små kontor runt om i huvudstaden Brasília, men med tanke på att det varje år begås mellan 700 och 1000

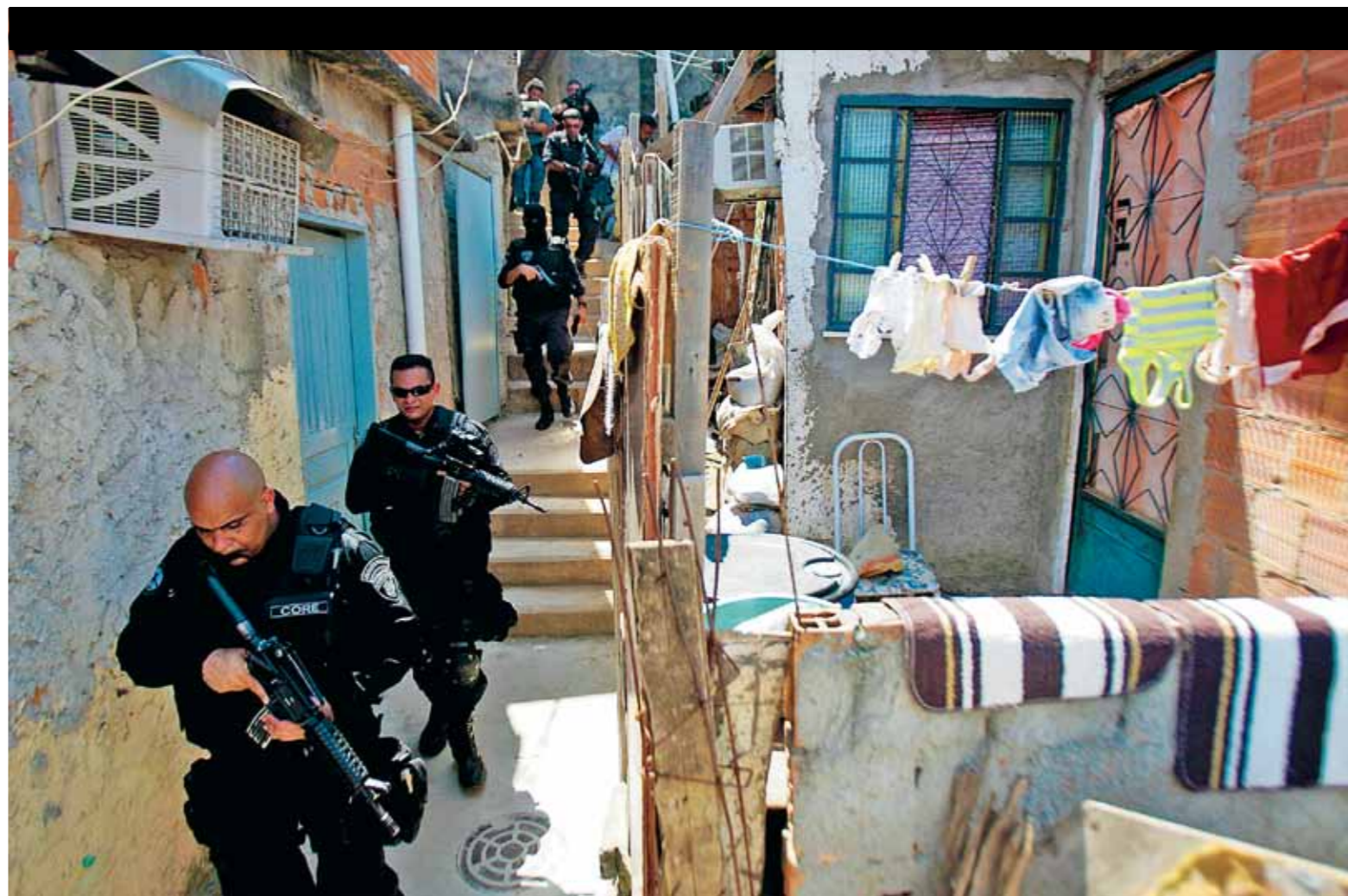

Foto: Joedson Alves / dpa / Corbis

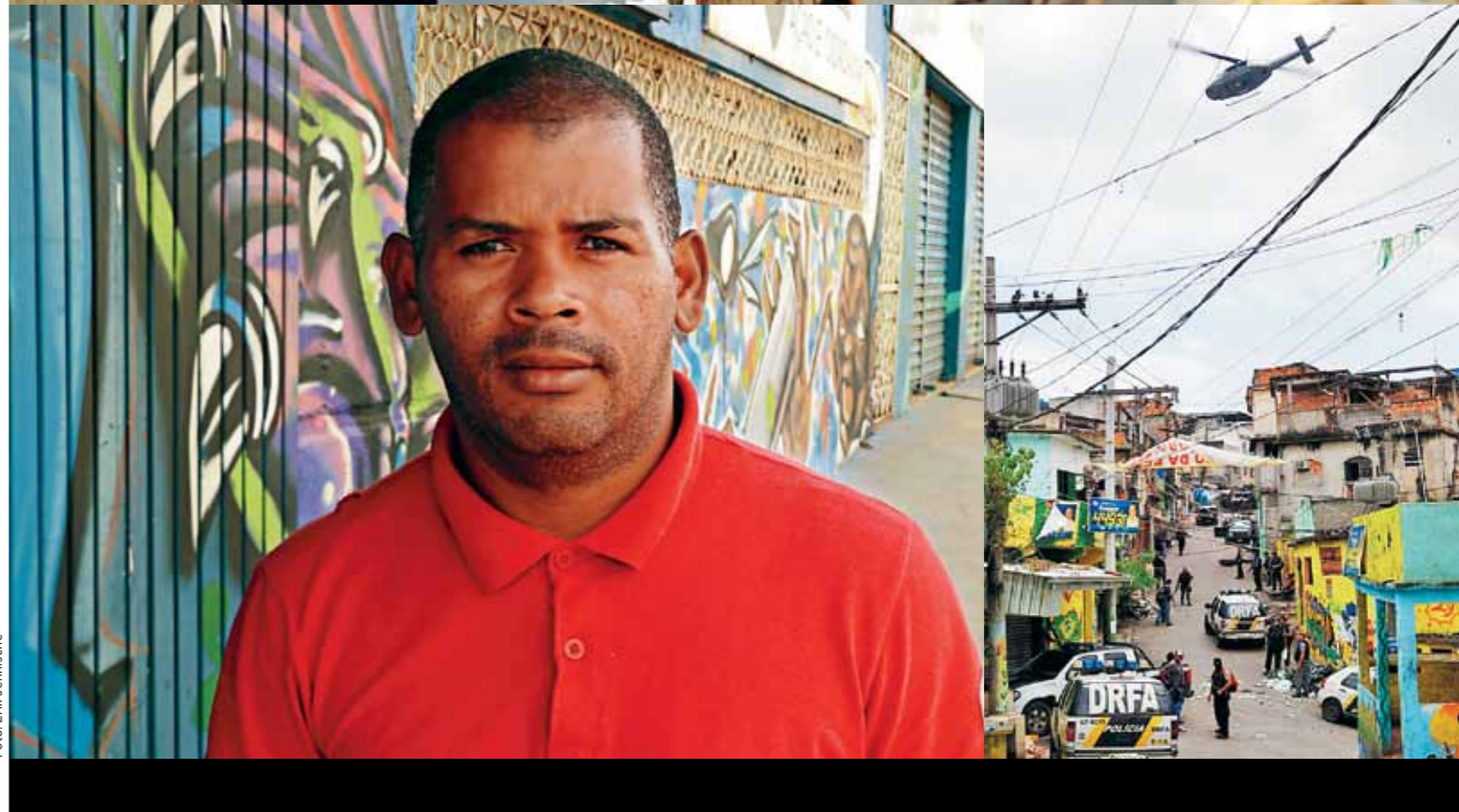

Foto: Erik Jemische

Foto: Evaristo SA

Foto: Joedison Alves / dpa / Corbis

mord är förutsättningarna ofta rätt begränsade.

– När man räknar offer för våldet måste man räkna familjen också. Många av dem som mördas har inte kunnat betala skulder till langare, och efter mordet går skulderna vidare till familjen. Det är traumatiskt i sig, och ofta tvingas familjerna flytta. De blir deprimerade, kan inte arbeta, familjeekonomi förstörs. Vissa kan inte tänka på annat än att hämnas, berättar Valéria de Velasco.

På andra sidan rälsen börjar den nationalpark som bevarar landskapet – cerradon, en blandning av savann och tät skog – som det såg ut när man började bygga Brasília för drygt 50 år sedan. Då fanns det inte en människa här. Nu är de nästan tre miljoner. En liten minoritet arbetar inom stadens huvudstadsfunktioner, majoriteten i den ekonomi som byggts upp runt omkring.

När staden planerades glömde man bort att förbereda bostäder för byggnadsarbetarna. När man satte igång att bygga strömmade tiotusentals arbetare hit från de fattigaste delarna av landet. De slog sig ned i Sobradinho och andra kåkstäder runt omkring den enorma byggarbetsplatsen. Med tiden har dessa utvecklats till väl fungerande bostadsområden, och har i sin tur fått egna fattiga satelliter som Sobradinho II. Brasiliens korta historia innebär att här inte finns

några historiska fattigkvarter eller maffiafamiljer som styrt stadsdelar i decennier. Ändå har mordfrekvensen tredubblats sedan 1980. Och ju fattigare ett bostadsområde är, desto mer handlar våldet om narkotikahandeln.

I SVERIGE OCH internationellt handlar narkotikadebatten om annat än kopplingen mellan narkotikapolitiken och eskalerande våld. När socialdemokraten **Morgan Johansson** tillträdde som socialminister 2002

I LATINAMERIKA GÅR DET LÅNGT BORTOM INDIVIDERNA, DET SKAPAR PARALLELLA MAKTSTRUKTURER OCH KRIMINELLA ORGANISATIONER.

förklarade han att Sverige skulle vara narkotikafritt inom tio år. Han möttes av gapskratt. Men den här typen av besvärjelser genomsyrar hela världssamfundet. FN:s generalförsamling genomförde 1998 en specialsession under devisen: ”En drogfri värld – Vi kan göra det!”

Pino Arlacchi, chefen för FN:s organ mot brott och narkotika, för-

Till vänster: – I Brasilien är våldet en epidemi, säger **Valéria de Velasco**, som arbetar på enheten för våldsoffer på Brasiliens justitiesekretariat.

Till höger: Arrestering av en misstänkt vid polisens ockupation av Alemaokomplexet i november 2010.

klarade då att ”Det finns nejsägare som tror att en global kamp mot illegala droger är omöjlig att vinna. Jag säger med eftertryck att de har fel.” Och så satte han målet om en narkotikafri värld till 2008.

Mellan 1998 och 2008 ökade sedan den globala konsumtionen av opiatier med 34,5 procent, kokain med 27 och cannabis med 8,5.

Grunden för den svenska och internationella narkotikapolitiken finns i tre FN-konventioner från 1961, 1971 och 1988. Viktigast är artikel nummer fyra i konventionen från 1961, som säger att länderna genom lagstiftning ska åta sig att ”begränsa till uteslutande medicinska och vetenskapliga syften, produktion, tillverkning, export, import, distribution, handel, användande och innehav av droger.”

Konventionen är också på flera ställen specifik i vad som ska göras: ”Parterna ska så långt som möjligt rycka upp alla kokabuskar som växer vilt med rötterna. De ska förstöra de kokabuskar som odlas illegalt.”

Att dra upp alla kokabuskar med rötterna är förstas komplicerat för exempelvis Bolivia, som är mer än dubbelt så stort som Sverige, och där antalet kokatuggare är fler än antalet snusande svenskar. 2009 lämnade Bolivia därför in en protest till FN mot förbudet av kokablad, med förhoppningen att det

skulle tas bort. Det går åt cirka 25 kilo kokablad till ett gram kokain, så kokablad är i sig inte mycket farligare än allt annat man stoppar i sig. Det säljs vanligt te gjort på kokablad i stora delar av Latinamerika.

I januari 2011, två veckor innan protesten skulle få genomslag, kallade folkhälsominister **Maria Larsson** upp Bolivias ambassadör till departementet och förklarade att Sverige och ett dussin andra länder vägrade gå med på ändringen. Lagligt kokabladstuggande skulle leda till ett ”politiskt prejudikat som direkt bryter mot det internationella regelverket för bekämpning av droger.” Bolivia lämnade därefter konventionen som första land någonsin.

Ett år senare kom ett rykte till Sverige om att EU hotade det svenska snuset. Maria Larsson blev mycket upprörd och förklarade för TT: ”Regeringen kommer att bekämpa alla förslag som försvårar för det svenska snuset.”

DET SOM HÄNDER när en hel marknad förbjuds, är att ingen på marknaden har anledning att följa lagen, den avregleras helt. Om den bolivianska regeringen skulle försöka leva upp till narkotikakonventionen, skulle de bolivianska kokabönderna lika gärna kunna sälja till kokainproducenter som till den lokala tuggmarknaden.

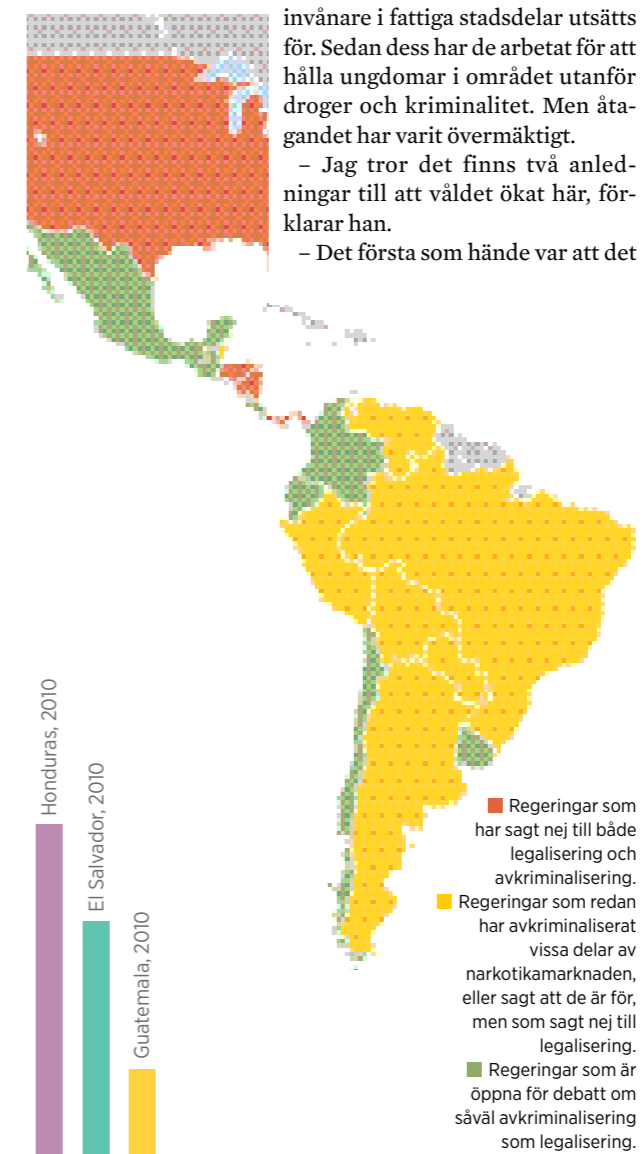
– När jag växte upp här i Sobradinho II på 80-talet fick man hämta vatten ur kranar på gatan, vi bodde i ruckel. Skolorna kom inte förrän på 90-talet. Men det var lugnt, berättar Washington Luis B. Alves, samtidigt som föräldrarna ställer sig i kö utanför skolan för att hämta sina barn.

I början av 1990-talet gjorde polisen i Brasília en inventering av de farligaste kriminella gängerna i staden. Washington Luis B. Alves kompisgäng i Sobradinho II utpekades som ett av de värsta. Det kom som en chock för dem, som inte hade några större kriminella ambitioner, och de beslutade sig för att starta kulturföreningen Azulin och motarbeta den stigmatisering som

invånare i fattiga stadsdelar utsätts för. Sedan dess har de arbetat för att hålla ungdomar i området utanför droger och kriminalitet. Men åtagandet har varit övermäktigt.

– Jag tror det finns två anledningar till att våldet ökat här, förklarar han.

– Det första som hände var att det

började flytta hit väldigt mycket människor, och med dem kom langare och vapenhandlare. Under det ekonomiska och politiska kaoset i Brasilien på 1980-talet med hyperinflation och demokratisering samtidigt, växte storstädernas favelor (kåkstäder) och fattiga förorter snabbt av människor från ännu eländigare landsändar. Kokainsmugglare från Colombia hittade smidiga vägar genom landet till marknaderna i USA och Europa. Favelorna blev ompakeringscentraler, och längs hela vägen som kokainet transporterades läckte lite.

Brasilien utvecklades snabbt till en viktig marknad i sig.

– Det andra som hände var att cracket kom. Det är billigare, värre och mer beroendeframkallande än allt annat.

– Sedan dess har våldet bara blivit värre, och gått ned i åldrarna. Langarna står vid skolan och lockar 12-åringar att pröva. Snart fastnar de och tvingas börja sälja. Kan de inte betala får de stryk, eller skjuts. Det är skottlossning säkert var tredje dag här, många blir aldrig 18 år.

Vad tänker du kring debatten om legalisering av droger som pågår i Brasilien nu?

– Som medborgare och boende i Sobradinho II, och med tanke på vad jag har förlorat, både min system och många vänner, tror jag att liberaliseringen av droger skulle leda till att Brasilien gick in i ett kaos. För efter drogerna kommer de tunga vapnen.

Men om det var legalt kanske vapnen inte skulle komma efter?

– Jag tror de skulle komma med mer kraft. En sak kommer efter den andra. Smugglarna vill inte bara sälja droger. De vill också sälja vapen.

NÄR GUATEMALAS PRESIDENT Otto Pérez Molina under våren klev in i debatten om legalisering av narkotikamarknaden som metod för att bekämpa våldet (se separat artikel, sidan 31), var manegen krattad för sådana budskap. Enligt tanke-smedjan *In Sight – Organized Crime in the Americas*, var det bara regeringarna i El Salvador, Honduras, Jamaica, Nicaragua och Panama, som inte redan hade stiftat lagar som avkriminaliserar bruk, eller var positiva till att göra det.

Den organisation som mer än någon annan ligger bakom den snabba opinionsförändring som pågår är *The Latin American Commission on Drugs and Democracy*. Kommissionen grundades 2008 av **Fernando Henrique Cardoso**, **César Gaviria** och **Ernesto Zedillo**, som under 90-talet var presidenter

i Brasilien, Colombia och Mexico, och därmed pådrivare i kriget mot narkotikan. När de 2009 i rapporten *Drugs and Democracy: Toward a Paradigm Shift* argumenterade för att det internationella kriget mot narkotika hade misslyckats, och utsåg det narkotikafinansierade våldet och kriminaliteten till det största hotet mot demokratin på hela kontinenten, fick de därför mycket uppmärksamhet.

– Den viktigaste kontrollmekanismen ska ligga i grupptricket. Det är en effektivare metod för att minska narkotikabruket än att lägga ansvaret på polisen och rättssystemet. Men för att detta ska ske måste man avkriminalisera bruk av droger, som i Portugal.

Modellen alla tittar på är Portugal, där man avkriminaliserade bruk av alla droger i juni 2001. Narkotikabruket har inte ökat, och det

kotikapolitiken i Europa och Nordamerika och våldet i Rio och andra latinamerikanska storstäder?

– Det är en orättvis och obalanserad relation. Pengarna som tjänas i EU och USA hamnar till slut hos kriminella och mäktiga organisationer i Latinamerika. I Europa landar effekten av narkotikabruket huvudsakligen på individer, i Latinamerika går det långt bortom individerna, det skapar parallella maktstrukturer och kriminella organisationer.

DEN GRUNDLÄGGANDE IDÉN bakom narkotikakonventionerna är att göra det så svårt att producera, transportera och sälja narkotika att priset blir så högt att människor avstår från att konsumera. Resultatet är enligt FN:s *World Drug Report 2011* att ett kilo kokain kostar 1000 dollar i Peru, men gatupriset i Stockholm motsvarar 104 000 dollar. Det är den vinstmarginalen som driver kriminaliteten.

Och så länge efterfrågan finns kommer narkotikaintressena se till att förutsättningarna för produktionen och handeln är goda. Problemet är till sin struktur detsamma i So Bradinho II som på den bolivianska eller guatemalanska landsbygden. Narkotikaintressena etablerar sig i de områden där de kan sätta sina egna lagar och där det finns fattiga människor som är villiga att ta stora risker för små inkomster. För det är inte klimatet eller jorden som gör att kokainet produceras i Latinamerika. Det är fattigdomen och avsaknaden av stat som är de viktiga lokaliseringsfaktorerna.

Och det gäller för all narkotika. När efterfrågan på kokain gick ned i USA började man producera och exportera metamfetamin och heroin i stället, och sälja kokainet till Europa.

Men förbudspolitikerna leder inte bara till våld, en avreglerad narkotikamarknad och fattigdom, utan också till korruption. Under några veckor i våras rapporterade medierna om bland annat dessa beslag:

- I mars hittade polisen i Honduras 62 illegala landningsbanor i de östra delarna av landet som hade använts för att smuggla kokain till USA.
- Efter en tio dagar lång offensiv i östra Paraguay i mars kunde polisen bränna 242 ton marijuana.
- Under de tre första månaderna i år beslagtogs tullen vid en av Costa Ricas gränsstationer till Nicaragua fyra ton kokain.
- I början av april beslagtogs tullen i Guatemala 80 000 liter kemikalier – 320 tunnor packade i fyra containrar – för tillverkning av metamfetamin. Under 2011 beslagtogs hela 1600 ton kemikalier för tillverkning av olika droger. Storleken på beslagen skapade så allvarliga lagringsproblem för myndigheterna att den amerikanska ambassaden

avrådde sina medborgare från att besöka vissa stadsdelar i Guatemala City eftersom 8 800 tunnor kemikalier förvarades på ett osäkert sätt.

När fattiga poliser och rädda domstolar kontinuerligt ska hantera beslag från kriminella organisationer värda många miljoner dollar, är det oundvikligt att hela rättssystemet korrumpas.

Även i den svenska debatten pratar man om den organiserade brottsligheten som hot mot demokratin. Justitieminister **Beatrice Ask** förklarade i *Ekots lördagsintervju* i december 2011 att narkotikahandlingen är ”en väldigt allvarlig kriminalitet”, och 2008 gav hon Säpo ett ”nationellt huvudansvar för att förebygga, kartlägga och motverka den grova organiserade brottslighetens otillättna påverkan

på politiker, myndighetsföreträdare och journalister.” Och då ska man veta att den svenska polisen och tullen under hela 2011 beslagtogs 575 kilo cannabis, 28 kilo kokain och 60 kilo amfetamin och metamfetamin.

Om den narkotikafinansierade kriminaliteten är ett hot i Sverige är den en utdragen härdsmälta för de svagare demokratierna i Latinamerika.

VAD HÄNDE MED dem som sköt din syster? frågar jag Washington Luis B Alves strax innan jag ska gå.

– Jag fick ligga på polisen för att de skulle arresteras dem, läste på om mina rättigheter och fick stöd från enheten för brottsoffer. Från vare det har polisen nu arresterat dem.

– Två av dem var över 18 år, en av dem är 16 år. Nu väntar vi på att de ska få sina straff. ☹

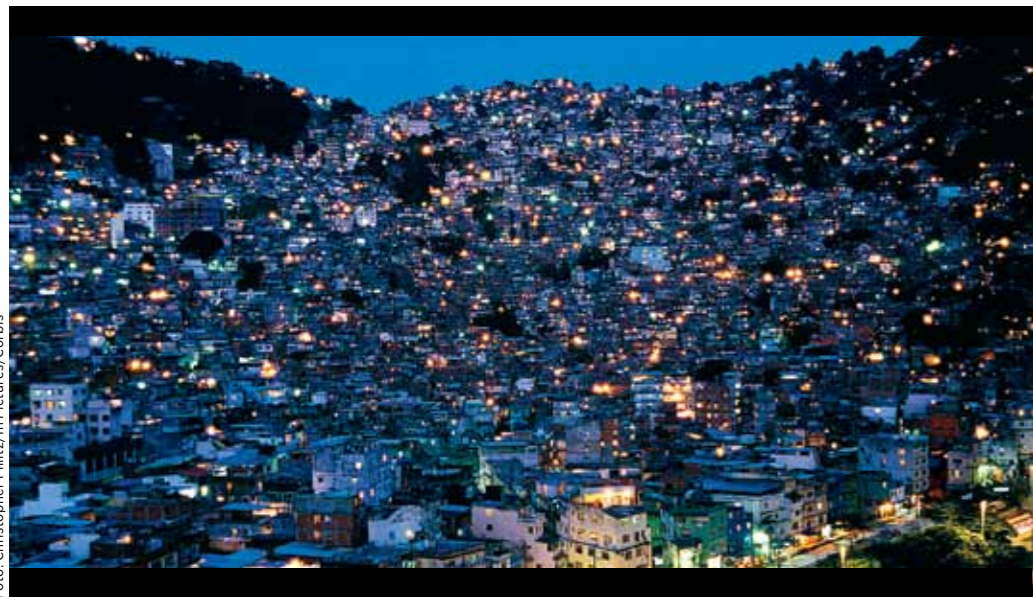

Foto: Christopher Piltitz/In Pictures/Corbis

För **Ruben Cesar**, generalsekretärare i kommissionen, är ett av de största problemen i arbetet för en ny narkotikapolitik de förutfattade meningar som finns i samhället.

– Vi associerar alltför ofta droger med kriminalitet, eftersom narkotikahandeln är den främsta inkomstkällan för kriminella organisationer. Hela frågan skapar rädsla hos människor. Men för att komma till rätta med problemen som narkotikan för med sig måste vi separera frågan om våldet från frågan om drogerna, de behöver bli två olika politiska frågeställningar.

Kommissionens mål är att göra narkotikabruket till en fråga om personlig moral, familj, religion, hälsa och närsamhälle. Om bruket blir ett problem ska det behandlas som ett folkhälsoproblem och inte som kriminalitet.

Rocinha utanför Rio är den största favelan i Latinamerika, med 200 000 invånare, och har hamnat i centrum för drogkriget.

har minskat bland tonåringar. Hivsmitta från delade nålar har minskat och narkotikarelaterad dödlighet har halverats.

Men, undrar jag, i Portugal har man ju avkriminaliserat, inte legaliserat, och det är ju fortfarande kriminella organisationer som har hand om narkotikahandeln där?

– FN-konventionerna är oförenliga med en legalisering. Därför arbetar vi för att hitta sprickor i murarna. Avkriminalisering leder ändå till att narkotikabruket blir en fråga för samhället runt omkring användarna, inte en fråga för rättssystemet, och det är bra. Men i framtiden går vi mot reglering snarare än förbud, det är ingen tvekan. Man kan tänka sig olika nivåer av tolerans för olika droger, och på det sättet skapa en legal och reglerad marknad.

Vilken är relationen mellan nar-

UTMANAR USA Ex-militären som vill avsluta kriget mot droger

Bara några dagar efter att han installerats som Guatemalas president i januari i år släppte han bomben. **Otto Pérez Molina** förklarade att hela regionen borde kunna ställa sig bakom avkriminalisering av narkotikabruk för att minska den narkotikafinansierade brottsligheten.

– Det kom överraskande, berättar **Martín Rodríguez Pellecer**, chefredaktör på den respekterade nyhetssajten *Plaza Pública* i Guatemala.

Otto Pérez Molina är inte någon mjukis med socialpolitik som profilfråga. Han är tidigare general i den guatemalanska arméns säkerhetstjänst, och inte den man väntar sig ska utmana USA i en känslig politisk fråga.

– De traditionella konservativa medierna var till en början skeptiska, och gillade inte att man utmanade USA, medan vänstern tyckte det var bra, säger Martín Rodríguez Pellecer.

Den ena statschefen efter den andra tvingades förhålla sig till Molinas överraskande förslag. Costa Ricas president **Laura Chinchilla** uttryckte snabbt och starkt stöd, likaså Colombias **José Santos**,

Foto: Wikimedia Commons / CC / Surizar

Fakta: Guatemalas president Otto Pérez Molina är president i Guatemala sedan januari 2012. Politiker för Patriotiska partiet (Partido Patriota) och pensionerad militär. Hans politiska kampanjbudskap har bland annat varit hårda tag mot brottslighet.

och flera andra öppnade för vidare debatt.

Den amerikanska regeringen skickade snabbt dit **Janet Napolitano**, minister för Homeland security, sedan vicepresident **Joe Biden** och flera höga tjänstemän med olika erbjudanden för att kväsa debatten. El Salvador, Honduras och Nicaragua förklarade sig snart kritiska.

Men plötsligt hade ändå den amerikanska regeringen utmanats av sina tidigare närmaste allierade i kriget mot narkotikan.

– Vänsterregeringarna har inte vågat tidigare, eftersom de varit rädda att USA skulle misskreditera

dem, och anklaga dem för att vara en del av narkotikamaffian, säger Martín Rodríguez Pellecer, och tillägger att narkotikamaffian inte är intresserad av att ta över landet. De korrumpas framför allt politiken i kommuner i gränstrakterna för att kontrollera gränsövergångar, hamnar och liknande.

Inför det interamerikanska toppmötet i Cartagena, Colombia, i mitten av april hade narkotikapolitiken seglat upp som en av de viktigaste frågorna. José Santos hade som värd för mötet sett till att frågan skulle diskuteras, och Pérez Molina flyttade fram positionerna ytterligare i en flitigt spridd artikel i brittiska *The Guardian*:

”Konsumtion, produktion och handel av droger borde vara en fråga för internationell reglering, vilket betyder att konsumtion och produktion bör legaliseras, men inom vissa begränsningar och förutsättningar. [...] Narkotikamissbruk, alkoholism och tobak borde behandlas som folkhälsoproblem, inte straffrättsliga frågor.”

Diskussionen om legalisering är fortfarande i sin linda. Men Pérez Molinas initiativ har lyft den till högsta politiska nivå, och uteslutit ett mexikanskt scenario i Guatemala med eskalerande militärt våld. I den inrikespolitiska debatten har positionerna dessutom bytt plats.

– Sedan initiativet fått positivt gensvar internationellt har de traditionella medierna blivit positiva, men vänstern är allt mer kritisk, berättar Martín Rodríguez Pellecer.

– I grunden är det inte narkotikamaffian som förstör Guatemala. Det är de djupa inkomstklyftorna, osäkerheten och bristen på rätts-säkerhet som är problemet. Men narkotikahandeln och maffian förstärker detta, avslutar Martín Rodríguez Pellecer.

(Plaza Pública finns på plazapublica.com.gt)